

Павлюченко Юлія Миколаївна
*докторка юридичних наук,
професорка, завідувачка кафедри
господарського та адміністративного
права,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

АГРАРНІ НОТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ У СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

Анотація. Наукове дослідження присвячене питанню нового інструменту залучення коштів у сферу сільського господарства, яким виступають аграрні ноти. Проведений аналіз положень Закону України «Про аграрні ноти», на підставі якого зроблено висновки щодо сутності аграрних нот як кредитного і платіжного інструменту, з'ясовані особливості їх видачі і виконання, проведено порівняння з аграрними розписками. Також узагальнено потенційні переваги аграрних нот для розвитку сільського господарства.

Ключові слова: кредит, фінансовий інструмент, сільськогосподарський товаровиробник, застава, реєстр.

Сільське господарство займає важливе місце в економіці України, забезпечуючи продовольчу безпеку, створюючи робочі місця, стимулюючи розвиток інших галузей агропромислового комплексу, формуючи значну частку державного бюджету. Сільськогосподарські товаровиробники постійно стикаються з браком коштів для забезпечення коротко- або довгострокових виробничих потреб, а держава знаходиться у пошуку не надто обтяжливих для цих суб'єктів способів залучення кредитних коштів, що особливо важливо під час введення правового режиму воєнного стану та повоєнного відновлення України. Чинним законодавством передбачені фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників через механізм здешевлення кредитів та компенсацію лізингових платежів, введено аграрні розписки тощо. Також нещодавно запроваджено ще один інструмент запозичення коштів – аграрні ноти. Так, 22 лютого 2024 року прийнято Закон України «Про аграрні ноти», який набере чинності з 01 січня 2025 року (далі – Закон) [1]. Як зазначено на сайті Міністерства аграрної політики та продовольства України, цей Закон має допомогти товаровиробнику отримати ширший доступ до кредитів

та зменшити витрати на отримання грошей, збільшить коло кредиторів, готових фінансувати агросектор [2]. Проте вже сьогодні є необхідність розібратися у сутності нового фінансового інструменту, його потенційній ефективності та юридичних особливостях його використання.

Аналізуючи зміст Закону України «Про аграрні ноти», звертає на себе увагу положення, що аграрні ноти використовуються як інструмент залучення грошових коштів у сільське господарство України та/або для здійснення розрахунків за чинними договорами (ч. 1 ст. 3), тобто аграрні ноти можуть розглядатися як кредитний або платіжний інструмент. Слід уточнити, що відповідно до ст. 3 Закону використання аграрної ноти як платіжного інструменту можливе лише якщо у договорі передбачена можливість проведення розрахунку з використанням аграрної ноти.

Поняття аграрних нот та їх видів закріплено у ст. 5 вищезазначеного Закону. Так, аграрна нота визначається як неемісійний цінний папір, що посвідчує безумовне зобов'язання боржника, забезпечене заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти кредитору відповідно до умов, визначених таким цінним папером.

Види аграрних нот виділяють залежно від двох підстав. Залежно від ступеня оборотоздатності: 1) обмежено оборотоздатні, тобто такі, що не підлягають передачі, крім правонаступництва, спадкування або за актом публічно-правового характеру, зокрема у разі націоналізації, реквізиції, конфіскації; 2) частково обмежено оборотоздатні, які можуть продаватися на організованих ринках капіталу, але з солідарною відповідальністю кредиторів, які передбачили свою відповідальність при передачі аграрної ноти, вказавши, що передають її з порукою; 3) необмежені в обороті аграрні ноти, тобто такі, що перебувають у вільному обігу на на організованих ринках капіталу. Залежно від виду зобов'язання аграрні ноти поділяють на товарні (посвідчує безумовне зобов'язання боржника здійснити поставку сільськогосподарської продукції за видом, якістю, у кількості, за місцем та у строк поставки, що визначені такою нотою) та фінансові (посвідчує безумовне зобов'язання боржника у визначений термін або протягом встановленого строку сплатити кредитору грошову суму, розмір якої може бути фіксованим або змінним і визначатися за певною формулою) (статті 5, 6 Закону).

З аналізу положень Закону можна зробити висновок, що аграрні ноти будуть існувати в електронній формі. Так, Законом передбачено ведення Реєстру аграрних нот. Згідно з ст. 8 Закону Реєстр аграрних нот визна-

чено як інформаційно-комунікаційну систему, в якій буде відображатися інформація про видачу, зміст і зміну реквізитів, припинення та обтяження аграрних нот, а також про початок примусового виконання зобов'язань за аграрними нотами на підставі спеціальної виписки з Реєстру. Правила видачі аграрних нот закріплені ст. 9 Закону. Так, для її створення суб'єкт має заповнити в Реєстрі передбачені Законом реквізити аграрної ноти, погодити зміст цих реквізитів з суб'єктом, який має намір отримати аграрну ноту у власність, що здійснюється шляхом накладення цими суб'єктами електронних підписів.

Згідно з Законом правом видавати аграрні ноти наділені особи, яким належить право власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення або право користування такою земельною ділянкою для виробництва сільськогосподарської продукції. У Законі також враховані особливості сільськогосподарського кооперативу, який може не мати на праві власності або праві користування відповідних земель. Цей суб'єкт може видавати аграрні ноти за умови, якщо хоча б один член цього кооперативу має на праві власності або праві користування земельну ділянку сільськогосподарського призначення. При цьому такий власник або користувач земельною ділянкою має надати згоду на видачу кооперативом аграрної ноти і разом із сільськогосподарським кооперативом стає таким, що несе солідарну відповідальність за зобов'язаннями за виданою аграрною нотою (ст. 9 Закону).

Заслужують на увагу положення Закону, згідно з якими з моменту видачі аграрної ноти і до припинення зобов'язань за нею боржник втрачає право розпоряджатися речовими правами на земельну ділянку, зазначену в реквізитах такої аграрної ноти, без дозволу кредитора, зокрема, боржник не має права здійснювати відчуження земельної ділянки або права оренди, іншого права користування земельною ділянкою, або передання ділянки в суборенду, або розірвання договору, внесення змін до договору або відмову від договору, на підставі якого у нього виникло право оренди або інше право користування земельною ділянкою (ч. 7 ст. 9 Закону).

Насамкінець варто звернути увагу на відмінності між аграрними розписками та аграрними нотами, зокрема для розуміння конкуренції між ними та визначення переваг нового кредитного інструменту. Слід вказати, що аграрні ноти не замінюють аграрні розписки. Більше того, дія Закону України «Про аграрні ноти» не поширюється на відносини щодо аграрних розписок і навпаки. До того ж аграрна нота не може використовуватися

одночасно з аграрними розписками одним і тим самим боржником щодо одного і того самого предмета застави (ст. 3 Закону). Відмінність полягає у предметі застави, оскільки за аграрною нотою крім майбутнього врожаю, ним можуть бути живі тварини, продукти тваринного і рослинного походження, продукти їх первинної переробки. Також аграрні ноти дозволяють розширювати предмет застави і додатково використовувати види забезпечення виконання зобов'язань, передбачені законодавством, згідно з окремими договорами, укладеними між кредитором і боржником та/або третьою особою (ст. 13 Закону). Потрібно зазначити, що аграрні розписки підлягають нотаріальному посвідченню, так само як і передання прав за нею, у той час як аграрні ноти не вимагають такого. Отже, з набранням чинності Законом сільськогосподарські товаровиробники будуть мати можливість обирати між аграрними розписками та аграрними нотами як інструментами залучення кредитних коштів.

Для потенційних кредиторів сільськогосподарських товаровиробників вибір на користь аграрної ноти або аграрної розписки може залежати від особливостей примусового виконання зобов'язань за ними. Якщо за аграрною розпискою передбачено вчинення виконавчого напису нотаріуса з негайним примусовим виконанням (ст. 13 Закону України «Про аграрні розписки») [3], то примусове стягнення за аграрною нотою здійснюється на підставі судового рішення, рішення міжнародного комерційного арбітражу або третейського суду чи на підставі спеціальної виписки з Реєстру (ст. 23 Закону). При цьому отримати задоволення вимог кредитор може за рахунок заставленого майна, а у разі його недостатності – також з іншого майна боржника (солідарних боржників), крім земельних ділянок сільськогосподарського призначення, що перебувають у власності боржника (солідарних боржників).

Не менш важливо зупинитися на потенційних перевагах аграрних нот для розвитку сільського господарства як виду господарської діяльності та сектора економіки України. Переваги запровадження аграрних нот як нового інструмента залучення коштів в сільське господарство вбачаються у: створенні можливості диверсифікації джерел фінансування через розширення сільськогосподарськими товаровиробниками джерела фінансування і зменшення залежності від традиційних банківських кредитів; пропонуванні привабливих умов для потенційних інвесторів в сільське господарство за рахунок розширення предмету застави та оборотоздатності аграрних нот; стимулюванні розвитку вітчизняного сільського господарства в цілому.

Отже, можна зробити висновок, що згідно з прийнятим Законом України «Про аграрні ноти» запроваджується новий кредитний та платіжний документ, який буде існувати в електронній формі і який може стати дієвим інструментом для залучення інвестицій для розвитку сільськогосподарського виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про аграрні ноти: Закон України від 22 лютого 2024 р. № 3586-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3586-20#n25>.
2. Сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/news/zakon-ukrainy-pro-ahrarni-noty-pochne-diiaty-z-nastupnoho-roku>.
3. Про аграрні розписки: Закон України від 06 грудня 2012 р. № 5479-IV. Відомості Верховної Ради. 2013. № 50. Ст. 695.

*Дмитрик Ольга Олександрівна,
докторка юридичних наук, професорка,
заслужена діячка науки і техніки України,
завідувачка кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРО ОПОДАТКУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Анотація. У публікації акцентовано увагу на проблемі вироблення дієвого механізму оподаткування електронної комерції, який би повною мірою відповідав новим економічним реаліям. Подано аналіз наукових здобутків щодо дослідження оподаткування електронної комерції. Підкреслено важливість врахування специфіки, що пов'язана із визначенням місця оподаткування, адже при здійсненні господарської діяльності у звичайному контексті місце продажу зазвичай збігається з фізичним місцезнаходженням суб'єкта господарювання, але щодо електронної комерції, то покупець та продавець можуть знаходитися в різних юрисдикціях. Окрім того, вказано на проблему ухилення від оподаткування, оскільки велика кількість невеликих транзакцій, що здійснюються через інтернет, ускладнює контроль за дотриманням податкового законодавства, а цифровий характер угод до-